

København- Bruxelles retur
Rejsenoter
af
Ole Krarup
Professor, dr.jur.

I Rue Belliard i Bruxelles ligger de bygninger der indtil 1997 har huset Europa-parlamentet. De er enorme. I 1960'erne har opførelsen af disse bygninger nødvendiggjort rydning af en del af det gamle Bruxelles, ligesom EU's øvrige institutioner og flere internationale organisationers kontorer har omskabt dele af byen til beton-siloer.

Men det er ikke længere nok. Nu er det tid til ekspansion. I 1997 har en række byggekonsortier færdiggjort en ny parlamentsbygning i Rue Wiertz, en nybygget sidegade til Rue Belliard. Dette byggeri overtrumfer fortidens byggepræstationer mange gange, Europahistoriens største kontorbygning, et af verdenshistoriens større byggerier siden den kinesiske mur. Det er gigantisk, de samlede byggeudgifter er endnu ikke beregnet, men de ligger i størrelsesordenen 12 milliarder kr., altså godt og vel ½ Øresundsbro. I byggesagens kølvand følger en række kriminelle sager (hvoraf kun de mindre er ved at nå frem til retsvæsenet) om bestikkelse, myndighedsmisbrug og bedrageri, som efter alt at dømme involverer store dele af den belgiske stats og EU-apparatets superstruktur. I Bruxelles har vi både kommission og returkommission, som en kollega under at udtrykke det.

Det prangende parlamentsbyggeri har betydet en udradering af store dele af det gamle Leopold-kvarter, som er blevet bulldozet med en effektivitet der ikke lader målrettetheden hos Moskavs beton-fabrikanter og -arkitekter fra 1930'erne noget efter. Under et ophold i Bruxelles for ca. to år siden nød jeg et fortræffeligt måltid på en vietnamesisk restaurant i en af sidegaderne til Rue Belliard. Da jeg for nylig ville gentage besøget, var ikke blot restauranten væk; hele gaden var forsvundet - og med den 4 andre. I Københavnsk målestok ville det svare til udradering af et område der omfatter kvarteret mellem Bispetorv/Gammel Torv i den ene ende og Nørrevoldgade i den anden, altså nedrivning af alle bygninger i Frederiksberggade, Vestergade, Studiestræde og Sct. Pedersstræde.

*

Jeg er ikke fremskridtsoptimist, selvom jeg bestræber mig på at befri mig for den sproglige voldtægt der ligger i begreberne "progressiv" og "reaktionær"; i denne sprogbrug konserveres en af den socialistiske teoris få gennemslagskraftige manifestationer; den har invaderet den samlede politiske forestillingsverden: Alt nyt som udviklingen bringer, defineres af sprogbroen som fremskridt, der jo er det danske ord for det latinske progression. Produktivkræfternes og teknologiens formåen skal sproget ikke stille spørgsmålstejn ved. Nyskabelser er definitionsmeget fremskridt. Mekanisk vulgærmærksme tilpasset borgerlig forestillingsverden.

Omvendt opfatter jeg ikke mig selv som nostalgiker, lider altså ikke af fortidsoptimisme (for at bruge Knud Sønderbys ironiske betegnelse). Jeg deler ikke fortidsoptimistens uafrystelige idé om verdens bestandige tilbagegang. Alligevel slår det mig, at Parlamentsbygningen er et sindbillede på de kræfter der hænger hæmningsløst i disse år, først i kraft af teknologien, siden i kraft af teknologiens politiske afsmitninger. Udvikling er jo "progressiv", de herskende politiske forestillingsbilleder følger trop.

Parlamentstemplets anskueliggør, simpelt og effektivt, på én gang hvad vi havde, og hvad vi får: Vi (eller rettere indbyggerne i Leopold-kvarteret) havde et bolig- og forretningsområde der afspejlede et stykke bykultur (på godt og ondt), et sted hvor mennesker har levet (på godt og ondt). Dette miljø nedlægges - på et magtbud ovenfra, uden at beboerne bliver spurgt - til fordel for en syntetisk glas- og betonkonstruktion. I udviklingens - fremskridtets - navn.

Beton- og glaspalæet, hvis driftsudgifter løber op i flere milliarder kroner om året, rummer et kontor-areal på knap ½ million kvadratmeter (hvortil kommer parkeringskældre med plads til ca. 12.000 biler). Det kunne blive til mere end 10.000 kontorer på hver 30 kvadratmeter + mødelokaler; men da kontorerne er væsentligt større, er der kun små 3.000, hvortil kommer butikcentre, motionslokaler, bederum(!) og mere end hundrede mødesale, en del af en størrelse der får folketingsalen på Christiansborg til at tage sig ud som paroleværelset på en middelstor dansk politistation.

*

Parlamentspalæet udgør de fysiske rammer om Den Europæiske Unions parlamentarisme der har været under opbygning gennem adskillige år, og som med Amsterdam-traktaten vokser betydeligt. I henhold til Rom-traktaten bestod Parlamentet af nationalt udpegede repræsentanter, og dette Micky Mouse-parlament, som Margaret Thatcher i sin tid kaldte det (til stor fortrydelse for samtlige medlemmer, bortset fra Ivar Nørgård, der nikkede bifaldende), besad ikke anden offentligretlig kompetence end retten til at afgive en - ikke bindende - udtalelse om Kommissionens forslag til retsakter, inden forslagene blev vedtaget i Ministerrådet.

Siden indførelsen af direkte valg i 1975 har situationen afgørende ændret sig med små, men markante skridt. Først gennem indførelsen af den såkaldte samarbejdsprocedure med Fællesakten i 1986 (artikel 189 C i den reviderede TEF), der sikrede Parlamentet en vis indflydelse på navnlig de retsakter der efter Fællesakten kunne vedtages med kvalificeret flertal til virkeliggørelse af det indre marked. Dernæst med Maastricht-traktaten, der udvidede denne samarbejdsprocedure til at gælde på en række andre områder, og desuden sikrede Parlamentet en egentlig medbestemmelse gennem den såkaldte forligsprocedure (fælles beslutningstagen, som fastlagt i TEF artikel 189 B) m.h.t. indre marked. Og endelig med Amsterdam-traktaten der udvider forligsproceduren (og dermed parlamentets indflydelse) til en snes andre områder.

*

Er disse udvidelser af parlamentets beføjelser ikke netop en vej til at åbne og demokratisere EU, spørger mange; og tilføjer at den klassiske kritik af de Europæiske Fællesskaber netop går på det demokratiske underskud: Den manglende åbenhed og den manglende folkelige deltagelse. I fortsættelse af denne tankegang kan man henvise til at netop Parlamentet har været drivkraften i fremskridt m.h.t. demokratiske mærkesager som miljø- og lønarbejderbeskyttelse - foruden den åbenhed i beslutningsprocesserne som er den basale forudsætning for folkelig deltagelse.

Tankegangen har et tilforladeligt ydre. Men når jeg befinder mig på mit to-værelseskontor (med eget toilet og bad, forstås) på 6. sal i glasslottet (der mest af alt minder mig om et akvarium uden vand), med elektroniske signalhylere, radarudstyr og mængder af tekniske hjælpemidler - med ubegrænsede muligheder for interpersonel, men anonym kontakt med hele den omverden jeg måtte ønske at oplyse eller oplyses af - er jeg ikke i tvivl om at tankegangen er udtryk for en af de fatale fejltagelser som teknologi-afsmittningen har påført (størsteparten af) den politiske elite. EU-parlamentet repræsenterer et demokratisk fremskridt i samme udstrækning som gigantbyggeriet afspejler demokratiske fremskridt i forhold til det boligkvarter man ofrede. Jeg befinder mig i et surrealistisk mausolæum.

*

Hensat til mausolæets anonyme interiør finder jeg en vis fortrøstning i bevidstheden om at jeg har visse fordele fremfor mine parlamentskolleger, herunder blandt andet at Agnete Weiss Bentzon er min ven og fagfælle; det tænker jeg en del over, fordi jeg blandt Agnetes mange andre kvaliteter finder en usædvanlig indlevelse og inspirationskraft, der i mit tilfælde har været med til at stimulere en slags demokratisk eftertænk-somhed. Det er den overlevelsesmulighed disse flyvetanker drejer sig om. Hekt havde jeg beskrevet det i et fagligt indlæg og forsøgt at indlægge problemet i en sammenhængende teori; men nedskrivningen af disse linier falder sammen med et usædvanligt demokratisk aktionsforskningsprojekt, nemlig Højesterets sag nr. 361/97, der også indgår i flyvefunderingerne, men ikke giver plads for anden selvstændig teoretisk virksomhed. Hvorfor læseren må nøjes med disse impressionistiske rejsebekendelser.

Jeg tænker her på det personlige og politiske værn mod - eller i det mindste en kritisk eftertænkning over for - den fremadskridende korrumpation som medlemskabet af parlamentet udsætter mig for.

Korrumpationen er både moralsk og intellektuel.

Hvordan kan man forestille sig at demokratiet kan forsvares af parlamentsmedlemmer der udstyres med personlige privilegier af en udstrækning der får deltagerne i Sovjets Nomenklatura til at tage sig ud som puritanere? Jeg ser helt bort fra kritikken af den - i mine øjne forkvaklede - demokratiopfattelse der udelukkende fokuserer på at demokratiet bygger på de valgte repræsentanters visdom. Men selv med dette indskrænkede fokus er situationen fatal. Som vi véd fra Storm P, kræver det en stærk karakter at sælge elastik i metermål. Og en ikke mindre stærk karakter at tilegne sig - ud over den faste løn, men fuldt legalt - et skattefrit økonomisk udbytte på mindst 30.000 kr. om måneden, et beløb som mange medlemmer - lidt mindre legalt, men aldeles ukontrollabelt - forhøjer til 90.000 kr. under troskyldige betegnelser som "omkostningsgodtgørelse" og "sekretariatsbistand". Foruden alle de løse privilegier, herunder (i særdeleshed for en del af Højrefløjens medlemmer) solide honorarer for veludført lobbyvirksomhed til fordel for den tunge europæiske industri.

Det er svært at holde sin svinesti ren, som Gustav Wied udtrykte det; det er såmænd heller ikke min pointe; jeg ser ikke noget selvstændigt mål i moralsk renselse og oprustning. Mit ærinde er at påpege det mangelfulde politiske integritet og udsyn der nu engang må være følgen af at de 626 folkevalgte er udstyret med privilegier af en karakter der selvsagt gør dem uskikkede til at forholde sig blot rimeligt objektivt til det "demokrati" som de hævder at personificere. Alligevel må de holde den demokratiske maske. Modsigelsen mellem de personlige fordele og den politiske objektivitet er for stor. Rollemasken strammer.

I EU-kontekst er dette hverken påfaldende eller bemærkesværdigt. At tjene EU er at tjene gode - rigtig gode - penge; sådan er det bare. I gennemsnit er reallønnen for en EU-ansat - f.eks. jurist - mellem 5 og 8 gange højere end den tilsvarende løn for en kollega der udfører ganske samme slags arbejde i Danmark.

EU er skabt af eliten; for eliten; men i demokratiets navn. Det passer i grunden alt for godt til det arkitektoniske billede.

Her i lufrummet funderer jeg videre: For hvert stykke national bestemmelsesret der overgår til EU's eliter, forsvinder der en tilsvarende luns af dansk folkestyre (som selvfølgelig også rummer elitære træk, men af beskednere dimensioner og med større nærhed og visse rudimentære kontrolmuligheder). Selvfølgelig forsvinder der meget mere; men jeg ser igen bort fra at den EU'ske demokratiopfattelse bortabstraherer alle de netværk der ligger uden for de repræsentative systemer, alt det der udgør fundamentet for den politiske kultur, og det forbigår jeg i denne tekst af to grunde, dels fordi en sådan kultur ikke findes i EU, dels fordi demokrati-tabet i de uformelle netværk er umåleligt.

Denne forestilling om gradvis amputering af folkestyrets elementer er ikke noget jeg udleder af mit fysiske billede af parlamentsbyggeriet og bulldozerne i Leopold-kvarteret. Det er noget jeg kan iagttage daglig, og mens jeg hver uge bidrager betydeligt til CO2-udslippet ved at flyve med en af de 11 daglige afgang mellem København og Bruxelles, driver tankerne videre til to frygtelige spørgsmål der vender tilbage hver gang jeg giver mig til at fundere, det ene værre end det andet.

Først: Hvordan skal det ende? Det kan ingen svare på. Men med andre før mig i historiens løb fortæller jeg ofte mig selv: Det må ende galt! Spørgsmålet er: Hvor galt? Mit skrækscenarie er den sociale elendighed og de folkelige oprør der må blive den uundgåelige følge af Unionsprojektets nu helt synlige slutmål, den endelige afmontering af folkestyret gennem

(1) Suveræn magt til en lille gruppe økonomiske teknokrater i Den Europæiske Centralbank, der er sat til at beherske pengepolitikken, herunder disciplinere en række kunstigt sammenbragte valutaer (de fleste svage og vakkelvorne), på basis af måleinstrumenter, hvis kalibrering er - i heldigste fald - mangelfuld.

(2) Fort Europa med overstatslige overvågnings- og kontrolsystemer der får vores hjemlige FET og PET, udlændingestyrelse og grænsepoliti til at tage sig ud som retssikkerhedens inkarnationer.

Dernæst: Hvor langt er vi nået i den demokratiske opløsningsproces?

Det sidste spørgsmål kan heldigvis gribe formildende ind i det første. Jeg havde jo ingen grund til at stille det hvis det første svar var givet.

Heller ikke det sidste spørgsmål kan jeg besvare. Men jeg kan give det en konkret vinkel som man gør når man ikke arbejder systematisk med et projekt, men lader associationerne få frit løb.

*

Jeg er bange for at EU-projektet korrumpere ikke blot mine parlamentskolleger, mig selv og de øvrige apparatchikker som mine funderinger antyder. Hver uge dukker ny (til tider overvældende) dokumentation op. Hvad jeg spørger om er: Er vi kommet til the point of no return? Har det danske folkestyre resistens til at fastholde folkets eget ansvar for de afgørende beslutninger efter 25 års forvirringsprocesser? Er vi fanget ind af at vi - såvel retligt som demokratisk - er indhentet af den hårde herre vi kalder udviklingen, og som jo per definition er progressiv?

På vejen hjem fra Bruxelles til København fanger mit blik Weekendavisen 31. oktober 1997: Embedsmænd i kamp for et Ja. Den historie kender jeg godt, regeringsbeslutningen om at mobilisere det samlede embedsmandskorps til kamp for Ja ved folkeafstemningen om det nyeste unionskridt, Amsterdam-traktaten. Avisen citerer det fatale cirkulære til alle ansatte i Erhvervsministeriet (som er det centrale i kampen for Ja til Amsterdam-traktaten). Teksten udtaler bramfrit:

"I hvert enkelt ministerium etableres en task force, der kan reagere omgående på negative historier og meldinger om EU".

Der skal sikres "positiv information" om EU. Det er vedtaget på regeringsmøde. Regeringen lægger ikke op til noget frit valg. Regeringen véd bedst hvad folket bør stemme. Departementschefen udtaler:

"Erhvervsministeriets indsats er central bl.a. fordi den stigende EU-skepsis blandt tidligere ja-sigere - som er kommet til udtryk i dagspressen i den seneste tid - i høj grad udspringer af en negativ oplevelse af det indre marked. Det er derfor en af erhvervsministerens centrale opgaver frem til afstemningen om Amsterdam-traktaten at arbejde for et ja".

Hvad siger danske jurister til det? Herunder de jurister der i 1980'erne var optaget af at sikre offentligt ansattes yringsfrihed, og som senere moraliserede over Tamil-folkene i Justitsministeriet? Finder de anledning til at problematisere en politisk dikteret yringspligt?

Næh, deres konklusion er ifølge Weekendavisen "at regeringens krav til embedsmændene om at arbejde i kulisserne for et ja ved folkeafstemningen, holder juridisk".

Den juridiske ekspertise, personificeret ved Claus Haagen Jensen, har ingen retspolitisk kvababbelse:

"Om end situationen er særlig, er det i princippet et spørgsmål om at gennemføre et lovforslag. Og det skal embedsmændene bistå med".

Og kollega Zahle henholder sig - progressivt - til udviklingen, der indebærer at "de traditionelle skel mellem det politiske og det administrative system i dag er fundamentalt under afvikling". Embedsmændenes yringspligt - med udtrykkelig sigte på at påvirke folkeafstemningen - afføder blot den konstatering, at:

"Hele forestillingen om den neutrale og regelstyrede administration er erstattet af et engageret bureaukrati, som arbejder på samme linie som ministeren".

"Engageret"!

Så langt er progressiv jura nået anno 1997. Det retspolitiske nulpunkt. Er det en side af den ramponerede demokratiske retsbevidsthed vi ser?

*

Mens jeg er ved at samle de mange brikker til forberedelsen af Højesteretssagen om kollisionen mellem Grundloven og Unionen, forfalder jeg let til selvrefleksion, der ind imellem grænser til mismodet: Tjener dette - hårdt tilkæmpede - retsopgør i Højesterets sag overhovedet noget fornuftigt formål? Hvis det forholder sig således som min retspolitiske samvittighed siger mig at dette opgør mellem to uforligelige systemer er en indsats til forsvar af dansk folkestyre, er det muligvis under alle omstændigheder for sent. Og hvad værre er: Den omstændighed at det overhovedet er nødvendigt at påkalde sig Højesteret for at markere Grundlovens grænser, er i sig selv en underkendelse af Folketinget, altså en mistillid til den instans der fremfor nogen personificerer det danske folkestyre. Altså: Selve den retslige aktion underkender mit eget alternativ.

Jeg kender intet overbevisende svar på dette dilemma. Ud over at det svar jeg efterlyser i Højesteret bygger på at Folketinget er - eller har ladet sig - degradere til et ekspeditionskontor for det embedsapparat der allerede har abdiceret til fordel for kardinalerne i Bruxelles. På den måde hænger historien sammen. Den er ikke opbyggelig, men vistnok uundværlig.

Altså: et nødråb om demokratisk selvbesindelse.